

prevenim dro

Butlletí semestral d'informació sobre **prevenció de drogodependències a Catalunya**

Número 9 - Suplement monogràfic 2 - 2003

Monogràfic prevenció escolar

En aquest número...

 Editorial 2

Presentació del segon número monogràfic de Prevenim.DRO.

 Cop d'ull a la recerca 2

Comentari d'un estudi que analitza les pràctiques preventives de les escoles nord-americanes i les compara amb els elements que caracteritzen les intervencions d'efectivitat contrastada.

 Materials 3 - 4

¿Cannabis, parlem-ne – per fer un taller (maletí amb vídeo i...)
Decideix! – programa sobre presa de decisions (guia i còmics).
Drogues! Què? – prevenció entre "iguals" (Manual i CD-Rom).
Els meus amics, el meu jardí – per als més petits (contes i...)
El tabac, ben lluny – materials de prevenció del tabaquisme (maletí).
I tu, què en penses? – per a després de l'ESO (guia i dossiers).
Jo i... – programa per 2n i 3r d'ESO (guia i carpetes de fitxes).
PASE.bcn – programa per 1r d'ESO (guia, quadern i vídeos).

 En pràctica 5

Orientacions per treballar amb l'assaig de conducta o *role-playing*, una tècnica molt utilitzada en els programes d'educació sobre drogues.

 L'opinió 5

Visió d'Amando Vega, catedràtic d'Educació Especial de la Universitat del País Basc, sobre la situació actual de l'educació sobre drogues a Espanya.

 Notes bibliogràfiques 6

Comentaris breus sobre publicacions i documents de prevenció escolar.

 Des de la DG de Drogodependències i Sida 6

Comentari sobre les línies de suport a la prevenció escolar de l'abús de drogues en que col·labora o impulsa el Departament de Sanitat i Seguretat Social.

prevenim dro
és un programa de l'associació:

amb el suport de:

Generalitat de Catalunya
Departament de Sanitat i Seguretat Social
Direcció General de Drogodependències i Sida

i la col·laboració de:

Generalitat de Catalunya
Departament de Benestar i Família
Institut Català d'Assistència i Serveis Socials

Aquest segon monogràfic de *Prevenim.DRO*, editat amb el suport de la Direcció General de Drogodependències i Sida del Departament de Sanitat i Seguretat Social, està dedicat a la prevenció escolar. A Catalunya, com en molts altres països, l'escolarització obligatòria permet el contacte continuat dels infants amb les institucions educatives al llarg d'un període mínim de deu anys. Aquest fet ha estat decisiu a l'hora d'assenyalar l'escola com un espai destacat d'intervenció preventiva en relació amb l'abús de drogues. Alhora, la sensibilitat i la competència tècnica dels ensenyants, per als qui la promoció de la salut constitueix un dels seus objectius educatius, han contribuït també a alimentar el desenvolupament d'experiències preventives en el seu àmbit d'intervenció. Tot això ha donat lloc a múltiples propostes d'educació preventiva, de les quals aquest butlletí en pot oferir només una petita mostra. Queden però, encara, aspectes importants que caldrà seguir considerant, com ara: assegurar la continuïtat dels programes, prioritzar l'adopció de programes més efectius i eficients, dissenyar noves estratègies destinades als individus i els grups exposats a més riscos i, naturalment, complementar la prevenció a l'escola amb actuacions sobre la família i sobre altres sectors de la comunitat.

Cop d'ull a la recerca

S'estan aplicant programes de prevenció efectius a les escoles?

Encara que a casa nostra s'han fet pocs estudis d'avaluació de l'efectivitat dels programes de prevenció de les drogodependències destinats als infants i els adolescents, la literatura científica internacional recull un nombre important de treballs d'aquesta línia de recerca. Els resultats d'aquests estudis han permès efectuar revisions i meta-anàlisis (vegeu *Prevenim.dro* número 5) que ens ajuden a conèixer algunes de les característiques que ha de reunir un programa escolar de prevenció de les drogodependències per ésser efectiu. Sabem, així, que les intervencions de prevenció escolar més efectives són les que: a) incorporen continguts d'entrenament en habilitats socials i de resistència a la pressió per consumir drogues, b) fan ús d'estratègies pedagògiques que permeten la participació dels alumnes, i c) apliquen amb fidelitat propostes didàctiques que han mostrat la seva efectivitat en estudis previs, quan això és possible.

Per conèixer les característiques de les intervencions preventives desenvolupades a les escoles, Ennett i cols. (2003) van adreçar un qüestionari a 2.648 centres educatius dels Estats Units i van obtenir resposta del 71,9% dels centres

(1.905 escoles). Els autors van poder estudiar així les característiques dels programes de prevenció que feien servir (continguts i metodologia utilitzats, implantació de programes d'efectivitat demostrada), com també les característiques dels diferents centres, dels equips docents i altres informacions relatives a l'entorn social de les escoles.

...els docents que adopten programes de prevenció més efectius han participat recentment en activitats de formació i se senten còmodes utilitzant mètodes educatius que propicien la participació de l'alumnat.

D'acord amb els resultats de l'estudi, els autors conclouen que les pràctiques preventives actuals de les escoles nord-americanes "probablement contribueixen molt poc a prevenir o reduir l'abús de drogues". Aquest impacte limitat seria resultat de: a) el poc èmfasi que posen les escoles en l'entrenament en habilitats per fer front a la pressió per consumir drogues (el 52,99% de les esco-

les consideren poc importants aquests continguts en comparació amb els informatius i els actitudinals), i b) de l'acaparadora utilització de procediments pedagògics no interactius (el 79,46% dels centres feia poc èmfasi en l'ús de metodologies participatives).

Davant d'aquest panorama decebedor, on una majoria de les escoles semblen haver optat per procediments d'escassa efectivitat, ignorant l'existència d'intervencions preventives d'efectivitat contrastada, l'estudi sembla indicar que els docents que adopten programes de prevenció més efectius han participat recentment en activitats de formació i se senten còmodes utilitzant mètodes educatius que propicien la participació de l'alumnat.

Com en altres àrees, en l'àmbit de la prevenció de les drogodependències es fa palesa la necessitat de potenciar actuacions que millorin la transferència dels coneixements que proporciona la recerca científica i tecnològica, al terreny aplicat de la intervenció preventiva. La formació continuada dels professionals i la difusió de bones pràctiques són alguns dels elements indispensables per facilitar aquest procés.

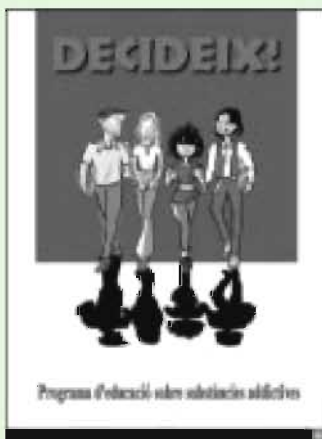
Materials

Cannabis, parlem-ne

Material adreçat als estudiants de 4t d'ESO, que forma part d'una proposta de treball que inclou altres substàncies en altres nivells educatius. Elaborat pel Consell Comarcal del Montsià amb la col·laboració de l'Ajuntament d'Ampostà i el suport de la Secretaria General de Joventut de la Generalitat, consta d'un maletí amb un vídeo, unes targetes amb preguntes i respostes i diversos materials per representar una situació (fitxa de descripció, guió per al narrador i targetes per als personatges). Això permet fer un taller de dues hores de duració, orientat a millorar la informació sobre els riscos del consum de cannabis, analitzar els factors grupals que influeixen en el seu consum i propiciar conductes de reducció de riscos en cas de consumir-ne.

Més informació: Consell Comarcal del Montsià. Serveis Socials. Tel: 977 704 371

Decideix!

Programa desenvolupat al Consell Insular de Mallorca, basat en el model teòric de l'aprenentatge social, que ha estat adaptat i reeditat posteriorment per diferents administracions, entre les quals hi ha l'Ajuntament de Barcelona. Adreçat preferentment als alumnes de 3r d'ESO (es pot utilitzar també a 2n), es proposa afavorir la presa de decisions informades i responsables, per tal d'evitar, retardar o moderar el consum de drogues. Consta d'una guia per al professor i d'una carpeta per a l'alumne, amb quatre còmics breus que permeten treballar en un nombre variable de sessions (de 4 a 8) diversos conceptes relacionats amb les drogues, la influència social i la presa de decisions. A més, diverses avaluacions experimentals avalen la seva utilitat preventiva.

Més informació: Agència de Salut Pública de Barcelona. Tel: 932 384 545

Drogues! Què?

Programa basat en la metodologia d'intervenció entre "iguals", desenvolupat per l'Ajuntament de Mataró amb la participació de l'associació Àmbit Prevenció i el suport de la Direcció General de Drogodependències i Sida de la Generalitat de Catalunya i de l'Àrea de Benestar Social de la Diputació de Barcelona. Configurat com un crèdit variable interdisciplinari de 4t d'ESO, proposa una sèrie d'activitats que un grup d'alumnes, prèviament formats, apliquen als seus companys de 1r a 4t d'ESO dins del pla d'acció tutorial. Les unitats del crèdit s'estructuren en sis blocs temàtics: prevenció, alternatives d'oci, informació, influència social, habilitats socials i pràctiques. El seus materials inclouen un *Llibre del professor* (imprès) i un *Llibre de l'alumne* (en CD-Rom).

Més informació: Ajuntament de Mataró. Pla Municipal de Drogodependències. Tel: 937 582 311

Els meus amics, el meu jardí

Programa que dona suport al treball en l'eix transversal "educació per a la salut – prevenció de drogodependències" en les primeres etapes escolars (5 a 9 anys). Treballa aspectes relacionats amb la maduració i les relacions interpersonals que tenen a veure amb la presa de decisions i l'adquisició d'hàbits bàsics de salut. Consta d'una guia didàctica, un llibre de contes (els personatges dels quals són hortalisses que ha de fer front a conflictes diversos, com ara la por, la gelosia, la pressió social, etc.), una col·lecció de diapositives i un joc de pòsters. Dades d'avaluació d'aquest programa indiquen que els alumnes que el treballen mostren una millor predisposició per fer front als problemes i unes actituds i conductes més favorables a la salut.

Més informació: Generalitat de Catalunya. Programa d'Educació per a la Salut a l'Escola. Tel: 934 006 944

El tabac, ben lluny

Programa conjunt de la Direcció General de Salut Pública del Departament de Sanitat i Seguretat Social i del Programa d'Educació per a la Salut a l'Escola del Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya, adreçat a facilitar la prevenció del tabaquisme des de l'àmbit escolar, i conscienciar els nois i noies de 8 a 16 anys sobre els perills de fumar i els avantatges de no fer-ho. Els seus materials inclouen dues caixes de cartró: una per a l'educació primària i una altra per a secundària. Cada caixa conté una guia didàctica per al professor i dues carpetes per als alumnes (una per a cadascun dels cicles: mitjà i superior d'educació primària, i primer i segon d'ESO, respectivament), amb fitxes d'activitats per fer a l'aula.

Més informació: Generalitat de Catalunya. Direcció General de Salut Pública. Tel: 932 272 900

I tu, què en penses?

Programa adreçat a joves escolaritzats de 16 a 18 anys que té com a objectiu oferir informació i propiciar la reflexió i el diàleg sobre diversos temes importants de la vida dels joves, que poden tenir relació amb el consum de drogues. Editat per la Fundació de Ayuda contra la Drogadicció en col·laboració amb la Direcció General de Drogodependències i Sida, consta d'una guia didàctica per al professor i de sis quaderns per als alumnes que tracten sobre qüestions com ara: la vida en grup, la publicitat i la moda, el temps lliure, etc. És un material flexible, que es pot incorporar a tutoria, crèdits variables, etc. A més, la seva utilització dóna opció a participar en un concurs de caràcter autonòmic i estatal destinat a augmentar la motivació i l'intercanvi de conclusions entre els participants.

Més informació: Generalitat de Catalunya. Direcció General de Drogodependències i Sida Tel: 932 272 900

Jo i... els meus problemes, els altres, el món

Programa desenvolupat per professionals del Departament de Salut Pública de l'Ajuntament de Reus i del Departament de Pedagogia de la Universitat Rovira i Virgili, amb la col·laboració de la Direcció General de Drogodependències i Sida de la Generalitat. Adreçat als alumnes de 2n i 3r d'ESO, consta d'una guia didàctica i quatre carpetes de fitxes (dues per als alumnes i dues per als professors), a més d'un pòster que van omplint els alumnes al llarg de l'aplicació. Les seves activitats configuren tres unitats temàtiques que permeten treballar, preferentment en forma de crèdit de tutoria, diferents continguts: autoconcepte, autoestima, assertivitat, reconeixement de problemes, resolució de conflictes, publicitat, pressió de grup i recursos d'oci.

Més informació: Ajuntament de Reus. Departament de Salut Pública. Tel: 977 759 600

PASE.bcn

Programa desenvolupat per l'Institut Municipal de Salut Pública de Barcelona amb l'objectiu de prevenir l'abús de drogues, posant l'èmfasi en la reducció del tabaquisme. Adreçat als alumnes de 1r d'ESO, s'estructura en set activitats educatives que es poden incorporar a les diferents matèries del currículum per: a) aportar informació sobre les drogues en general i el tabac en particular, b) treballar aspectes relacionats amb la influència social i, c) practicar les habilitats necessàries per rebutjar una cigarreta i fer front a les pressions per fumar. Inclou una guia per a l'educador, un quadern amb informació complementària per a l'alumne i dos vídeos de suport. La seva avaluació indica que disminueix la prevalença de fumadors habituals en l'adolescència.

Més informació: Agència de Salut Pública de Barcelona. Tel: 932 384 545

En pràctica

Assaig de conducta

L'assaig de conducta o *role-playing* és una tècnica de pràctica simulada que fan servir molts programes d'educació sobre drogues. Consisteix en representar situacions problemàtiques de la vida real, actuant d'acord amb un paper assignat prèviament als actors. D'aquesta manera, els alumnes poden assajar —sovint amb l'ajut de tècniques de modelat i discussió— les conductes o habilitats que es presenten a les sessions del programa, i que són necessàries per afrontar d'una manera adequada les situacions que es representen. En la seva utilització cal distingir tres fases:

Preparació. Normalment, les situacions que cal representar es defineixen al manual de l'educador (altrament, cal definir-les en funció de les habilitats que es volen entrenar). En general, n'hi ha prou amb una descripció verbal de la situació perquè els participants puguin imaginar-la, sense necessitat de preparar l'escenari. Els alumnes, però, poden aportar dades per enriquir l'escena i simular millor la realitat. També cal escollir els actors, i concedir-los uns instants de preparació (on s'ubica cadascú, etc.) abans de la representació. Alhora, cal instruir la resta d'alumnes perquè formin diversos grups, i reculli cadascun d'ells informació sobre un aspecte de la conducta assajada, com ara el to de veu, la mirada, els diàlegs, etc.

Representació. Els actors representen la situació (cal demanar-los que mirin de fer-ho amb naturalitat). Les escenificacions solen ser senzilles i durar poca estona. Un cop iniciada una representació, però, convé no aturar-la fins que l'educador consideri que hi ha informació suficient per analitzar i discutir. En cas que sigui l'educador, i no el programa, qui defineixi les situacions que cal representar, convé començar per situacions senzilles, avançant en dificultat a mesura que millori la competència dels alumnes. En finalitzar la representació, i abans de passar a la discussió, l'educador i la resta d'alumnes han d'agrair als actors l'esforç que han fet.

Anàlisi. En acabar la representació, cal donar als actors l'oportunitat de comentar la seva execució. Després, la resta d'alumnes comenten la informació recollida i les seves impressions, i fan suggeriments de millora. Alhora, el monitor dirigeix la discussió i aporta comentaris per explicar, justificar i rectificar les conductes representades. Sovint convé repetir la representació, incorporant les crítiques i els suggeriments que hagin sorgit durant la discussió. Un cop repetit el procés, uns altres alumnes repeteixen la representació, per practicar, ells també, les mateixes habilitats, o bé es passa a una nova situació, si s'escau.

L'opinió

Amando Vega

Amando Vega Fuente és un prestigiós i infatigable investigador sobre qüestions relacionades amb les drogues i l'educació. Autor de múltiples informes, llibres i articles sobre la matèria, és actualment catedràtic d'Educació Especial de la Universitat del País Basc. Prevenim.DRO li ha demanat la seva visió de la situació actual a Espanya de l'educació sobre les drogues i dels elements que caldria considerar per avançar en la millora de la seva qualitat i eficàcia. La seva resposta ha estat aquesta:

L'escola no sembla haver trobat el camí per desenvolupar l'educació sobre les drogues, malgrat la bona disposició de molts professors i del suport de no poques institucions. Hi sobra voluntarisme i hi manca compromís institucional, perquè els centres no acaben d'assumir en el seu projecte educatiu les qüestions relacionades amb les drogues.

En general, domina el treball puntual, a plaer de modes interessades, enfront del treball sistemàtic, inserit en projectes educatius.

Els plantejaments actuals de l'escola, tant a nivell didàctic com organitzatiu, permeten diferents possibilitats o línies d'acció educativa davant la qüestió de les drogues. Si assumim que l'educació sobre les drogues no és una altra cosa que l'educació per a la vida, la qüestió de les drogues esdevé un element més d'innovació educativa que facilita la integració social dels alumnes.

...els centres no acaben d'assumir en el seu projecte educatiu les qüestions relacionades amb les drogues.

Per una resposta coherent als centres escolars, el projecte educatiu de centre es constituirà en eix de reflexió i d'acció en tot allò relacionat amb les drogues/salut, tant per unificar criteris d'actuació com per coordinar recursos humans i materials propis de la comunitat educativa i de la comunitat més amplia (barri, municipi, etc.). Alhora, aquest projecte educatiu ha d'estar integrat en plans municipals que aglutinin les escoles en un projecte comú que respongui a les necessitats d'un municipi, d'una zona o d'una comarca. La prevenció no és possible si la família es tanca en ella mateixa, si l'escola no supera els seus propis murs escolars, si els municipis no es coordinen, si l'administració no assumeix la seva responsabilitat. El problema de les drogues com a fenomen social demana respostes socials compromeses, coherents amb les necessitats detectades, dins d'una política educativa de llarg abast que aglutini la responsabilitat dels centres educatius i dels recursos de suport.

Notes bibliogràfiques

C. Ariza, A. Rodríguez-Martos, R. Suárez, C. Vecino. (2002). *Guia d'orientacions per als docents quan hi ha consum de drogues en un centre educatiu*. Ajuntament de Barcelona. Institut Municipal de Salut Pública. Document adreçat a les escoles per suggerir pautes d'actuació davant els alumnes consumidors de drogues, les seves famílies i els alumnes no consumidors. Més informació: Agència de Salut Pública de Barcelona. Tel.: 932 384 545

D. Alonso, E. Freijo, A. Freijo (1996). *Actuar es posible. La prevención de las drogodependencias en la comunidad escolar*. Madrid: Delegación del Gobierno para el Plan Nacional sobre Drogas. Publicació adreçada a orientar el professorat en la prevenció de l'abús de drogues. Inclou una secció sobre factors de risc, amb explicacions de la seva relació amb les drogues, exemples de com es manifesten en els alumnes i orientacions per fer-los front. Disponible a: <http://www.mir.es/pnd/publica/pdf/actce.pdf>

Drug prevention in EU schools. Sumari publicat per l'Observatori Europeu de les Drogues i les Toxicomanies, que analitza la situació de la prevenció de les drogodependències a les escoles de la UE. Disponible en castellà a: <http://www.emcdda.eu.int/infopoint/publications/focus.shtml>

Mira-t'ho bé! Catàleg de programes, serveis i materials de prevenció de diverses conductes de risc, dels quals n'és titular la Generalitat, o bé hi col·labora o n'ha donat suport per al seu desenvolupament. Inclou 19 referències sobre prevenció del consum de drogues. Disponible a: <http://www.gencat.net/interior/professionals/educadors/mirathobe/index.htm>

S. Fernández. (2000). *Catàleg de materials educatius de prevenció de drogodependències*. Ajuntament de Barcelona. Institut Municipal de Salut Pública. Document per ajudar els docents en la selecció de materials per treballar la prevenció de les drogodependències a l'escola. Descriu i valora 82 instruments, que inclouen programes, vídeos i altres materials. Més informació: Agència de Salut Pública de Barcelona. Tel.: 932 384 545

Des de la Direcció General de Drogodependències i Sida

Línies de suport a la prevenció escolar. La implantació de programes de prevenció de l'abús de drogues en les diverses etapes de l'ensenyament obligatori ha estat una de les línies d'activitat prioritària del Pla de Salut de Catalunya. Per aquest motiu, el Departament de Sanitat i Seguretat Social i el Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya col·laboren en el desenvolupament del Programa d'Educació per a la Salut a l'Escola i donen suport a diferents intervencions que se centren, d'una banda, en la creació, edició i distribució de propostes didàctiques específiques, adaptades a les necessitats dels centres educatius i a les característiques de l'alumnat dels diferents cicles que integren l'educació primària i secundària. D'altra banda, s'impulsen activitats de formació destinades a dotar el professorat dels coneixements i les habilitats necessàries per implantar eficaçment aquestes propostes d'educació preventiva a l'escola. Finalment, el Departament de Sanitat i Seguretat Social també col·labora oferint finançament i suport tècnic per al desenvolupament d'experiències innovadores d'intervenció preventiva a les escoles de Catalunya.

Més informació: Direcció General de Drogodependències i Sida. Telèfon: 932 272 900

prevenim dro

Edita: PDS · Promoció i Desenvolupament Social

Direcció: Antoni Duran i Jaume Larriba

Disseny: E. Bosch

Revisió lingüística, fotomecànica i impressió: Addenda

Voleu donar a conèixer un programa, un material o una notícia?

Voleu que el butlletí tracti algun tema en concret?

Voleu estar en el mailing de distribució?

FEU-NOS-HO SABER!

Prevenim.dro: Provença, 79 baixos 3a. 08029 Barcelona

Tel: 93 430 71 70 · Fax: 93 439 07 73

E-Mail: prevenim.dro@pdsweb.org · Web: <http://www.pdsweb.org>